

В.К. Матвійчукдоктор юридичних наук
Заслужений працівник народної освіти
Національна академія управління**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ: ЇЇ СКЛАДОВІ ТА ЗМІСТ**

У статті проаналізовано існуючі погляди стосовно поняття, складових та змісту об'єктивної сторони складу злочину. Запропоновано новітній підхід за зазначеною проблемою.

Ключові слова: об'єктивна сторона, зміст об'єктивної сторони, складові зовнішньої сторони діяння.

I. Вступ

Дослідженню проблеми об'єктивної сторони складу злочину присвячено праці В.Я. Володька, П.І. Гришаєва, А.А. Музики, М.І. Панова, В.Я. Тація та ін. Проте на сьогодні нагромадилися проблеми у цьому питанні, які потребують вирішення.

II. Постановка завдання

Мета статті полягає у з'ясуванні об'єктивної сторони складу злочину, її складових та змісту.

III. Результати

Зовнішня сторона злочинів дуже складна, має багатоаспектний характер та істотні дискусійні моменти, які так чи інакше впливають на застосування норм і законотворчу діяльність.

З теоретичної точки зору вивчення об'єктивної сторони складу злочину важливо у сучасних умовах, зокрема, тому що останніми роками в цій сфері нагромадилось багато нових питань і намітилось руйнування деяких традиційних уявлень, що необхідне в інтересах подальшого розвитку науки і вдосконалення судової та слідчої практики. Що ми, відповідно, спробуємо продемонструвати в процесі подальшого дослідження.

Однак, враховуючи те, що стосовно поняття об'єктивної сторони складу злочину, її складових і змісту в юридичній літературі відсутня єдність поглядів, нам необхідно із цими проблемами визначитись, а вже після цього перейти до характеристики змісту об'єктивної сторони складу злочину.

Дотримуючись запропонованого нами порядку розгляду проблеми, зупинимось на існуючих визначеннях поняття "об'єктивна сторона складу злочину". Так, одні автори під об'єктивною стороною складу злочину розуміють характеристику кримінальним законом зовнішніх ознак злочинного діяння [1, с. 131]. Другі стверджують, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній акт суспільно небезпечного посягання на охоронюва-

ний кримінальним правом об'єкт, тобто акт вольової поведінки, який відбувається в об'єктивному світі та виражається у вчиненні шкоди вказаному об'єкту або створенні загрози завдання йому шкоди [2, с. 128]. Треті характеризують об'єктивну сторону злочину як таку, котре складається із суспільно небезпечного діяння, що завдало або здатне завдати істотної шкоди суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом, а також із умов та обставин завдання цієї шкоди [3, с. 5]. Четверті пояснюють об'єктивну сторону складу злочину як сукупність передбачених законом ознак, що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, яке посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови, пов'язані з цим посяганням [4, с. 81]. П'яті схильні до того, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на той чи інший об'єкт, котрий перебуває під охороною кримінального закону (тобто це передбачені кримінальним законом ознаки, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння) [5, с. 106]. Шості зараховують до об'єктивної сторони складу злочину сукупність передбачених кримінальним законом ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечної дії, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання [6, с. 50].

Деякі автори пояснюють об'єктивну сторону злочину як процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на охоронювані законом інтереси, що розглядається з його зовнішньої сторони, з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються зі злочинної дії (бездіяльності) суб'єкта та закінчуються настанням злочинного результату [7, с. 9].

Проаналізуємо названі точки зору, продемонструємо їх недоліки та позитивні сторони. Так, визначення А.А. Піонтковського надто загальне, з нього не видно тих форм, у яких виявляється об'єктивна сторона. Крим

того, кримінальний закон не дає характеристики зовнішніх ознак злочинного діяння. У кримінальному законі (у ст. Особливої частини КК України) ці ознаки можуть перераховуватись, або описуватись. Слід зазначити, що оскільки форма – це спосіб існування, внутрішня організація та зовнішнє вираження змісту [8, с. 699], то без чіткого окреслення форм існування об'єктивної сторони її зміст неможливо розкрити. Такі самі недоліки властиві й визначенням В.М. Кудрявцева. Крім того, у них простежується підміна суспільної небезпечності як властивості злочину з ознакою об'єктивної сторони злочину. Для цих визначень характерно і те, що вони розраховані на злочин лише з матеріальним складом.

Не позбавлена вищезазначених недоліків і думка П.І. Гришаєва. Разом із тим вона має і позитивні аспекти, а саме в ній є посилання на такі форми прояву діяння, як умови й обставини, у яких відбувається суспільно небезпечне діяння.

Близькі за змістом визначення об'єктивної сторони складу злочину, запропоновані М.І. Бажановим і М.В. Володько, а також М.А. Хазінім. Позитивно те, що в них є вказівка на сукупність передбачених законом зовнішніх ознак, а також об'єктивні умови посягання. Разом із тим ці визначення майже не конкретизують форми прояву об'єктивної сторони, а тому її визначення не дає характеристики повного змісту – сукупності елементів і процесів, що утворюють це поняття, оскільки лише вони є його змістом, після того, як набули певної форми. Як відомо, форма завжди має відповідати певному змісту, немає безформного змісту, як і беззмістовної форми [8, с. 699]. Прикрою помилкою, на наш погляд, є вказівка М.В. Володьком, Н.В. Чернишовою і М.А. Хазінім лише на дію у визначенні об'єктивної сторони складу злочину й упущенням бездіяльності як обов'язкової ознаки складу того чи іншого злочину.

Нам здається, що визначення об'єктивної сторони, запропоноване Ф.Г. Бурчаком, має схожість із поняттям, яке дав М.І. Бажанов. Разом із тим ця пропозиція є кроком назад, оскільки в ній немає вказівки на умови, у яких відбувається посягання.

Таким чином, підбиваючи загальний підсумок аналізу вищезазначених точок зору, слід відзначити, що зміст такого елемента, як об'єктивна сторона складу злочину, не повний, оскільки не набув певної форми.

В усуненні неточностей нам допоможе звернення до форм вираження об'єктивної сторони у працях авторів, що займалися цією проблемою, а також її законодавчого опису та певні наші здобутки із цього питання.

В юридичній літературі точки зору авторів щодо форм вираження об'єктивної сто-

рони можна об'єднати в чотири групи. Так, першу групу становлять погляди А.А. Піонтовського, В.М. Кудрявцева, які називають такі прояви об'єктивної сторони, як діяння (дію та бездіяльність), спосіб вчинення злочину, час і місце вчинення злочинного діяння, обстановку, у якій воно відбувається, причинний зв'язок і злочинний результат такого діяння [1, с. 131–138; 2, с. 29–11]. Прихильники другої групи, наприклад, П.І. Гришаєв стверджують, що об'єктивна сторона може мати такі форми, як діяння, наслідки, причинний зв'язок, умови, у яких відбувається злочинне діяння, місце, час і спосіб вчинення злочину, предмет та інші ознаки, що характеризують об'єктивну сторону злочину [3, с. 43]. Представники науки, що дотримуються третьої точки зору, наприклад, М.І. Бажанов, М.В. Володько, М.А. Хазін, Н.В. Чернишова, до ознак об'єктивної сторони зараховують: діяння, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок, місце, час, обставини, спосіб, знаряддя і засоби вчинення злочину [4, с. 82; 6, с. 106–141]. Автори четвертої точки зору, зокрема, Е.Ф. Фесенко, до форм прояву об'єктивної сторони складу злочину зараховують: діяння, спосіб, наслідки, причинний зв'язок, місце, час, обстановку і ситуацію вчинення злочину [5, с. 106–141].

Аналіз точок зору щодо ознак (форм) прояву об'єктивної сторони складу злочину дає можливість стверджувати, що всі без винятку автори єдині в існуванні таких ознак об'єктивної сторони складу злочину, як діяння (дія або бездіяльність), злочинний результат (але по-різному називають цю ознаку, наприклад, наслідки, злочинний результат), причинний зв'язок, спосіб, час і місце вчинення злочину.

У науці кримінального права ці ознаки традиційно розділяють на обов'язкові та факультативні. Єдиної точки зору на обсяг перших, а також на їх назву не існує. Одні вчені зараховують до них діяння, його наслідки і причинний зв'язок [9, с. 132–133]. Другі ж лише діяння, бо наслідки і причинний зв'язок, властиві тільки злочинам із матеріальним складом [10, с. 54; 11, с. 253]. Треті зараховують причинний зв'язок до факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину [12, с. 151].

Не можна погодитись із думкою С.Б. Гавриша, що наслідки і причинний зв'язок завжди обов'язкові при оцінюванні зовнішнього аспекту злочинного посягання [13, с. 173–174]. Це суперечить і позиції законодавця, який диференціює в нормах КК Особливої частини відповідальність залежно від настання або ненастання злочинних наслідків, а тому вважає причинний зв'язок і злочинні наслідки обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину з матеріальним скла-

дом. Крім того, висновок С.Б. Гавриша має таке спрямування внаслідок того, що він: 1) помилково вважає, що термін “злочин з матеріальним складом” недостатньо чіткий і двозначний; 2) необґрунтовано намагається відмовитися від законодавчої конструкції складу злочину (з матеріальним складом), мотивується використання терміна “злочин з матеріальними або формальними ознаками”, але в подальшому відмовляючись від суспільної небезпечності як матеріальної ознаки злочину і таким чином створюючи безвихідну ситуацію [13, с. 174].

Нам видається, що терміни “наслідок” і “результат”, які використовуються у науці кримінального права, а “наслідок” – у кримінальному законодавстві, мають право на існування. Разом із тим у кримінальному праві не повинно бути розмаїття термінів для назви однієї й тієї самої ознаки складу злочину. Для одноманітного використання ознак об’єктивної сторони складу злочину з матеріальним складом є й наукові підстави. Для того, щоб вирішити цю проблему, нам потрібно звернутися до кримінального законодавства, а також до етимологічного тлумачення термінів “результат” і “наслідок” в енциклопедичних словниках і різноманітній довідковій літературі. Так, “Російсько-український словник” поняття “результат” трактує як щось таке, що настало внаслідок, в результаті. Інше джерело тлумачить результат як кінцевий підсумок, що завершує собою що-небудь [8, с. 551].

Нам видається, що таке тлумачення терміна “результат” справляє враження його невизначеності. Тому для пояснення цього поняття потрібно використати такі філософські категорії, як причина і наслідок, які відображають одну із форм взаємозв’язку, взаємодії явищ, де причина – це явище, дія якого викликає друге явище (результат), яке, у свою чергу, може стати причиною [14, с. 531]. Іншими словами, термін “результат” має використовуватись для позначення процесу взаємозв’язку. Крім того, у кримінальному законодавстві така ознака, як результат (термін) відсутній. Щодо терміна “наслідок”, то необхідно відзначити, що воно також не знайшло тлумачення у довідковій літературі. Для його пояснення вкрай важливо скористатися філософськими категоріями “підстава” і “наслідок”. Ці категорії відображають зв’язок між протилежними моментами дійсності, за якого певне явище (підстава) необхідно визначає інше (наслідок) [15, с. 364]. Підстава завжди є цілісною неподільною сутністю, що за своєю природою викликає й зумовлює наслідок, який характерний для злочинів із матеріальним складом. Тому слід визначити, що у випадку діяння, виходячи за свої межі (за рамки норми, що передбачає кримінально-правову

заборону, у складах злочину з матеріальними складами), підстава існує як наслідок, надаючи йому свого змісту і суттєвої визначеності. Іншими словами, наслідок, що вказаний у диспозиції статті Особливої частини Кримінального кодексу України і настає в дійсності в таких злочинах (як конкретна форма існування), є безпосередньою дійсністю, яка виникає зі злочинного діяння (з підстави й умов).

Ми не будемо зупинятись на загальній характеристиці такої ознаки об’єктивного складу, як причинний зв’язок. Цю проблему достатньо розглянуто в опублікованих працях. Ми лише зупинились на одній із найбільш складних і суперечливих, не вирішених і на сьогодні проблем, якою є причинний зв’язок при бездіяльності [12, с. 151]. Це важливо тому, що багато злочинів у сфері охорони навколишнього природного середовища можуть вчинятись тільки шляхом бездіяльності.

У кримінально-правовій літературі існують розбіжності щодо причинності бездіяльності. Одні автори вбачають причинність у вольовому характері бездіяльності [16, с. 34–39]; другі, визнаючи в загальному, відсутність у природі причинності за бездіяльністю, бачать її як мотивувальний момент, “психічно діючою причиною” [17, с. 88–89]; треті вважають, що властивості бездіяльності, які впливають, криються в її суспільному характері [18, с. 16]; четверті знаходять причинність бездіяльності у здатності людини використовувати засоби і сили природи та суспільства для завдання шкоди. Аналіз цих точок зору дає змогу дійти висновку, що тут розбіжності існують в основному щодо доказування причинності бездіяльності. Ми згодні із С.Б. Гавришем, що бездіяльність може стати причиною шкідливих наслідків, оскільки поведінка людини якісно відрізняється від явищ природи своїм усвідомленням, вольовим характером [13, с. 180].

Автор розділяє позицію, що причинний зв’язок належить до сфери об’єктивних явищ, і механізм її розвитку визначається природними законами. Разом із тим, оскільки поведінка суб’єкта має соціальний характер, то не можна не брати до уваги в цьому процесі й суспільні закони. Тому немає достатньо підстав у С.Б. Гавриша до ствердження, що наявність свідомості та волі в людській поведінці не може змінювати природу зв’язку з наслідками [13, с. 181]. Оскільки бездіяльність особи повинна бути не тільки однією з необхідних умов, а і причиною наслідку, що настав. Які саме обставини, що зумовлюють причинність бездіяльності? На нашу думку, це жорстка прив’язка всіх елементів злочину до ознак складу злочину, який буде відсутнім без певного еле-

менту. Наслідок буде мати тільки значення для права, якщо він має причину.

У літературі існує і прямо протилежний погляд на проблему причинності в бездіяльності. Зокрема, Г.В. Тимейко вважає, що при бездіяльності виникає зв'язок тільки схожий на причину, але виражає її так, як неперешкодження шкоди, незабезпечення протилежного результату [19, с. 160–151]. Нам видається, що в цьому виражається бездіяльність, а не знаходиться наслідок від бездіяльності.

На підставі викладеного можна стверджувати, що вольова поведінка, у тому числі й бездіяльність, створює наслідки, але це лише властиво для злочинів із матеріальним складом.

Стосовно положень ст. 11 КК України “Злочином є діяння (дія або бездіяльність)...”, у теорії кримінального права є певні розбіжності щодо аргументів. Проте більшість авторів, використовуючи термін “діяння” як синонім злочину, об’єднували ним власне дію та бездіяльність, наводячи аргументи на відсутність принципової юридичної відмінності у них як актів зовнішньої поведінки людини [16, с. 57–58]. Не стосуючись полеміки щодо аргументів на користь указаної дискусії, зазначимо, що діяння, як синонім злочину, використовується за наявності всіх ознак злочину (лише в такому випадку). Крім того, зазначимо, що пропозиція С.Б. Гавриша щодо заміни термінів закону (ст. 11 КК) “діяння (дія або бездіяльність)” терміном “злочинна поведінка” є недостатньо обґрунтованою [13, с. 175–179], оскільки термін “поведінка” властивий такій сфері, як психологія.

Як ми бачимо з форм вираження об’єктивної сторони, що запропоновані в літературі, немає єдності щодо кількості обов’язкових основних, факультативних ознак. На це ми звернули увагу вище.

Важливе значення для характеристики і кваліфікації окремих діянь має така ознака об’єктивної сторони складу злочину, як джерело вчинення злочину.

У кримінальному законодавстві України, а також у практиці його застосування зустрічаються такі випадки, коли прямо в законі називаються зовнішні ознаки, але в теорії кримінального права вони не мають свого визначення і дослідження. Ці випадки зустрічаються рідко, тому вони не викликали зацікавленості у дослідників (вчених). З метою вивчення таких ознак об’єктивної сторони складу злочину звернемося до кримінального законодавства України. Так, у ст. 228 КК України 1960 р. ця ознака називалася так: “...промислових, сільськогосподарських, комунальних та інших підприємств, установ і організацій...”, а в ст. 228¹ цього самого Кодексу – “з суден та інших

плавучих засобів, повітряних суден, платформ чи споруджених у морі конструкцій”. Якщо ми звернемося до такої ознаки об’єктивної сторони, як місце вчинення злочину, то в законі вони названі, зокрема, у ст. 228¹ КК 1960 р., “внутрішні морські і територіальні води” і “відкрите море”. Засоби вчинення злочину також тут перераховуються: для ст. 228 КК України 1960 р. – неочищені та незнешкоджені стічні води, покидьки або відходи, продукти виробництва, паливно-мастильні матеріали, сировина, а для ст. 228¹ КК України 1960 р. – речовини, шкідливі для здоров’я людей, інші відходи і матеріали, суміші, що містять такі речовини.

Зазначені в Законі ознаки, що не знайшли теоретичного обґрунтування, – це промислові, сільськогосподарські, комунальні та інші підприємства, установи й організації (ст. 228 КК України 1960 р.) і судна та інші плавучі засоби, повітряні судна, платформи чи інші споруджені у морі конструкції (ст. 228¹ КК України 1960 р.) не могли належати до засобів учинення злочину, оскільки засоби – це предмети матеріального світу, використані особою (або особами) для виконання дії (бездіяльності), направленої на завдання шкоди об’єкту, що охороняється кримінальним законом [7, с. 21]. Не можуть вони також бути використані як місце вчинення злочину, оскільки останнє означає територію, на якій було почато, закінчено діяння, або настав злочинний результат. Такі самі ознаки знайшли своє місце і в чинному Кримінальному кодексі України, зокрема в ст. 241 КК – промислового чи іншого виробництва; у ст. 243 КК – морські та повітряні судна або інші засоби і споруди. Подібні ознаки не знайшли свого теоретичного обґрунтування.

Зазначені обставини змушують нас дослідити перелічені ознаки і дати їх визначення. Із цією метою звернемося до них і спробуємо зрозуміти, що вони означають, яку зовнішню видимую ознаку об’єктивної сторони складу злочину представляють, яка вказує на зовнішній прояв злочину. Так, передбачені ст. 241 КК України терміни “промислове виробництво”, “інше виробництво” означають джерело, з якого надходять засоби забруднення. Без такого джерела не може бути забруднення атмосферного повітря. А якщо і відбулось, то був би відсутній склад злочину, передбачений ст. 241 КК України, де чітко названі засоби забруднення і джерела їх надходження шляхом дії або бездіяльності суб’єкта злочину.

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря є промислові підприємства різних форм власності, з яких видаляються чи виділяються шкідливі відходи або інші матеріали. Найбільше забруднення атмосферного повітря дає промисловість із

таких галузей господарства, як нафтопереробна, хімічна, миловарна, паперово-целюзна, текстильна, металургійна, гірничодобувна.

Основними джерелами забруднення водних об'єктів є промислові підприємства, з яких скидаються стічні води. Майже всі промислові стічні води забруднені тією чи іншою мірою нафтопродуктами, негативно впливають на якість води. Навіть незначний вміст нафти (0,2–0,4 мг/л) надає воді специфічний запах, який не зникає після хлорування і фільтрації. Велику небезпеку мають фекальні сполуки, що знаходяться у стічних водах хімічних підприємств, особливо лісохімічної, анілінофарбувальної, коксохімічної та інших галузей.

Комунальні стоки. Міста й інші населені пункти дають велику кількість забруднювальних речовин. У складі комунальних стічних вод, крім фекальних вод, міститься значна кількість шкідливих сполук від використання хімічних речовин у побуті, а також від підприємств харчової промисловості, громадського харчування, торгівлі тощо. Наявність у комунальних стоках хвороботворних мікробів і вірусів, а також яєць гельмінтів робить їх особливо небезпечними для здоров'я людей.

Сільське господарство. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва супроводжується швидким нарощуванням темпів застосування мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин. У результаті в навколишнє середовище надходить багато хімічних речовин, у тому числі пестицидів, деякі з них стійкі до впливу зовнішніх факторів і впродовж довгого часу зберігають свої властивості.

Стічні води тваринництва. Відходи тваринництва небезпечні тим, що в них є яйця гельмінтів (глистів) і патогенні мікроорганізми, які є джерелом захворювань. Одна свиноферма на 100 тис. голів до наслідку забруднення рівноцінна місту з населенням 250 тис. осіб.

Усі джерела забруднення водних об'єктів та забруднення моря ми перераховувати не будемо, тому що ті, які перелічені в законі, дають нам підставу назвати джерело забруднення як ознаку об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 241–243 КК України. Відсутність такої ознаки об'єктивної сторони цих злочинів, як джерела, не дасть нам можливість кваліфікувати дії або бездіяльність винного за ст. 241, 242 та ч. 3 ст. 243 КК України.

Викладене ще не дає нам можливості дати визначення такої ознаки об'єктивної сторони, як джерело вчинення злочину, передбаченого ст. 241, 242 та ч. 3 ст. 243 КК України. Із цією метою звернемося до довідкової літератури, яка трактує це поняття.

Так, джерело – це те, що дає початок чому-небудь, звідки надходить що-небудь [8, с. 209]. Оскільки джерело вчинення злочину – це ознака об'єктивної сторони, то це повинно бути зовнішнє оточення злочину, його певний прояв. Тому, виходячи з етимологічного тлумачення цього поняття та зазначення їх в законі, спробуємо дати визначення такої ознаки, як джерело вчинення злочину: “Під джерелом вчинення злочину необхідно вважати сферу (галузь, підприємство, установу, організацію і т. ін.), плавзасоби на морі та інші споруджені у морі конструкції, повітряні судна, які використовує людина у своїй діяльності і з яких внаслідок протиправних дій чи бездіяльності надходять засоби забруднення водних об'єктів, моря атмосферного повітря і землі”. Зазначимо, що ми не претендуємо на остаточну дефініцію такої ознаки, як джерело вчинення злочину, але її обґрунтування має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки вона є в законі та має вирішальний вплив на кваліфікацію злочину, його наявність або відсутність.

IV. Висновки

На підставі викладеного ми дійшли висновку, що об'єктивну сторону складу злочину становлять такі ознаки: 1) діяння (дія або бездіяльність); 2) наслідки; 3) причинний зв'язок; 4) спосіб вчинення злочину; 5) місце і час вчинення злочину; 6) обстановка вчинення злочину; 7) засоби вчинення злочину; 8) знаряддя злочину; 9) джерела вчинення злочину.

Список використаної літератури

1. Пионтковский А.А. Объективная сторона состава преступления / А.А. Пионтковский // Курс советского уголовного права. – М. : Изд-во Наука, 1970. – Т. 2. – С. 131–183.
2. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев // Советское уголовное право. Общая часть. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1974. – С. 128–143.
3. Гришаев П.И. Объективная сторона преступления : учеб. пособ. / П.И. Гришаев. – М. : ВЮЗИ, 1961. – 48 с.
4. Бажанов М.И. Объективная сторона преступления / М.И. Бажанов // Уголовное право УССР. Часть Общая. – К. : Вища школа, 1984. – С. 81–97.
5. Бурчак Ф.Г. Объективная сторона преступления / Ф.Г. Бурчак, Е.Ф. Фесенко // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. – К. : Наукова думка, 1985. – 448 с.
6. Чернишова Н.В. Кримінальне право України : тези лекцій і практичні завдання для курсантів Київського училища міліції МВС України / Н.В. Чернишова, М.В. Во-

- лодько, М.А. Хазін. – К. : Наукова думка, 1995. – 456 с.
7. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Государственное изд-во юрид. литературы, 1960. – 244 с.
  8. Ожегов С.И. Словарь русского языка : ок. 5700 слов / С.И. Ожегов ; под ред. гл. кор. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1987. – 846 с.
  9. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления / А.Н. Трайнин. – М. : Госюриздат, 1957. – 363 с.
  10. Познышев С.В. Учебник уголовного права. Общая часть / С.В. Познышев. – М., 1932. – Т. 1. – 54 с.
  11. Таганцев В.С. Русское уголовное право. Часть общая : лекции : в 2 т. / В.С. Таганцев. – М. : Наука, 1994. – Т. 1. – 380 с.
  12. Андреев И.Л. Рецензия на книгу Трайнина А.Н. Общее учение о составе преступления / И.Л. Андреев // Сов. гос. и право. – 1958. – № 3. – С. 149–151.
  13. Гаврыш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства / С.Б. Гаврыш. – Харьков : Основа, 1994. – 640 с.
  14. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л.Ф. Иличев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
  15. Українська радянська енциклопедія. – К. : Головна редакція КРЕ, 1982. – 987 с.
  16. Дурманов Н.Д. Понятие преступления / Н.Д. Дурманов. – М. : Изд-во АН СССР, 1948. – 312 с.
  17. Пионтковский А. Проблемы причинной связи в праве / А. Пионтковский // Учен. Зап. ВИОН и ВЮА, 1949. – С. 88–89.
  18. Кофман В.И. Причинная связь как основание ответственности по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В.И. Кофман. – М., 1961. – 16 с.
  19. Тимейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г.В. Тимейко. – Ростов н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 1977. – 130 с.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2012.

Матвейчук В.К. Объективная сторона преступления: ее составляющие и содержание

В статье проведен анализ существующих взглядов относительно понятия, составляющих и содержания объективной стороны состава преступления. Предложен новейший подход по задекларированной проблеме.

Ключевые слова: объективная сторона, содержание объективной стороны, составляющие внешней стороны деяния.

Matveychuk S. Objective of the offense: its components and contents

The article analyzes the existing views on the concepts, components and content of the objective side of corpus delicti. We propose a new approach to the declared problem.

Key words: the objective side, the content of the objective of forming the outside of the act.